

Sant Aniol d'Aguja, una muntanya de valors

Una bona gent de Sant Llorenç de Cerdans (Vallespir) va escollir Sant Aniol d'Aguja (Alta Garrotxa) per celebrar-hi un aplec de pelegrinatge com a prometença al sant. Va ser, probablement, a principis del segle XVII. La gent de la Garrotxa va compartir l'aplec i el seu esperit germanívol des del començament. Però el Tractat dels Pirineus, l'any 1659, va migpartir Catalunya, i va cedir a França el Rosselló, el Vallespir i una part de la Cerdanya. Aquell retoc de frontera mai ha impedit la fraternitat secular, que ara mateix dona un fruit molt sòlid.

Text > **JORDI DALMAU**

Fotos > **AMICS DE SANT ANIOL D'AGUJA**

>> *El refugi de Sant Aniol d'Aguja el 2012, pura ruïna.*

Un dibuix inoblidable de Ramon Prior va situar l'Alta Garrotxa al mapa. Era l'any 1991. És clar que els excursionistes ja coneixien i s'estimaven aquestes muntanyes, però una divulgació tan atractiva com aquella va ser un gran pas per revelar curiositats i afectes. També enyoraments, a banda i banda de la frontera amb França, molt propera. L'Alta Garrotxa ha tingut i té un gran poder de convocatòria, amb molt de magnetisme. Marià Vayreda ja hi va posar un fonament poderós amb la publicació el 1904 de la seva novel·la *La punyalada*, ben distingida en la literatura del Modernisme. Ara i aquí podem llegir en *La punyalada* en una línia doble i vigorosa: la primera, la del paisatge de l'Alta Garrotxa, i la segona, el d'un fet històric com és aquell aplec que sempre més s'ha dit «l'Aplec dels Francesos». I tant la novel·la com la germanor que s'ha conservat i que ha crescut, a les dues bandes estatals, ens venen a dir que una ratlla de frontera no ens separa, si no volem. Els historiadors expliquen que amb la variació de la frontera, aquell any 1659, va culminar un desig antic de l'Estat francès, perquè s'havia creat tota una cartografia, feia temps, que introduïa amb el dibuix un concepte de frontera natural i «exigia» marcar la separació, justament, als cims de la serralada. El Tractat dels Pirineus ho va aconseguir.

Una sembra d'art romànic

En l'escenari irrepertible d'aquest paisatge de l'Alta Garrotxa hi ha el gran llegat de les construccions romàniques, una vertadera sembra que ve de mil anys enrere. El llibre de Josep Murlà i Giralt *Esglésies romàniques* dona notícia de cent cinc testimonis arquitectònics de la història de la Garrotxa. Però el pas del temps és cruel contra la pedra ben treballada que intenta sobreviure. Els esperits sensibles no hi queden indiferents; per exemple, Ramon Sala i Canadell va publicar el 1976 el *Manifest sobre la necessitat de la recuperació i protecció del patrimoni arqueològic de l'Alta Garrotxa*.

El paratge de Sant Aniol d'Aguja, ja a tocar el Vallespir, a la ratlla de França, presideix un amfiteatre monumental de muntanyes aspres, escarpades —a punt de novel·la, doncs—, amunt de la riera de Sant Aniol d'Aguja. Aquí l'any

>> *L'església i el refugi, abans de la restauració.*

872 uns benedictins varen documentar en un diploma del rei franc Carles el Calb una donació a favor d'un monestir fundat a Sant Aniol d'Aguja; a l'esglésiola li ha costat molt resistir el pas del temps, però ho ha aconseguit. Ara hi ha dues construccions veïnes: l'església, un edifici petit que ja s'ha reconstruït en diverses ocasions, i la casa de la rectoria, un edifici de dimensions considerables, que havia tingut un històric de decadència progressiva.

Fil a l'agulla

Amb aquest panorama, es van produir uns fets destinats a donar continuïtat

a la crònica de Sant Aniol d'Aguja. No perdem la referència d'aquell aplec, iniciat probablement en el segle XVII per la gent de Sant Llorenç de Cerdans, que se celebrava el dilluns de Pentecosta i després es va passar al diumenge de Pentecosta. Fruit de l'excel·lent

L'Alta Garrotxa ha tingut i té un gran poder de convocatòria, amb molt de magnetisme

>> *Traginant cavallets de bastida.*

relació humana entre muntanyencs i excursionistes d'ambdós costats de la frontera estatal, es va engendrar el somni d'un projecte en comú per reconstruir la vella rectoria de Sant Aniol d'Aguja.

Anteriorment ja s'hi havia dut a terme un treball de rehabilitació a càrrec

Es van fusionar tres entitats excursionistes per emprendre'n la reconstrucció

del Centre Excursionista de Banyoles. L'any 1956, el dia de l'aplec va quedar deslluït per una forta pluja, i entre els assistents se sentia dir: «Si això fos nostre, en podríem fer un refugi». Aquesta va ser la guspira de la voluntat rectoria, i aleshores s'hi va fer una intervenció, modesta però agraïda, perquè va proporcionar refugi a excursionistes durant vint-i-cinc anys. Després, es va abandonar.

No obstant això, l'any 2001 aquella idea va renéixer com a herència de la generació anterior. L'Aplec dels Francesos i Sant Aniol d'Aguja ja són dos valors inseparables; tenen una força, una

atracció, certament, perquè al llarg de la seva història l'aplec només s'ha suspès per motius molt seriosos, com ara aquests: la Revolució Francesa, la Guerra Civil espanyola, i la pandèmia del coronavirus que va començar el 2020. Amb una supervivència d'aquesta categoria s'explica la força del pensament rectoria, que després va esdevenir refugi.

El propòsit va prendre forma, decididament, l'any 2010: es van fusionar tres entitats excursionistes per emprendre'n la difícil reconstrucció. Les entitats eren el Centre Excursionista de Banyoles, existent des de 1953; el Grup Excursionista Peu Alegre, de Sant Llorenç de Cerdans, fundat el 1988, i l'Associació Cultural Terra Aspra, de Montagut, creada el 1984. El resultat de la fusió de tanta veterania es diu Amics de Sant Aniol d'Aguja (cadascuna de les tres entitats continua amb una identitat i unes activitats pròpies).

Quim Oliver és el president actual de l'associació, i n'integren la Junta quinze persones, cinc per cada associació de les tres que la componen. Hi tenen un mandat de quatre anys, renovables. L'associació Amics de Sant Aniol d'Aguja reuneix tres-cents vuitanta socis que compleixen els compromisos de quota, participació en tots els seus graus, i altres; però més enllà hi ha un altre grup de persones voluntàries i amb capacitat d'adaptació a les diverses feines del programa de reconstrucció material. No cal dir que la direcció tècnica i l'obra de l'estructura principal han requerit la tasca dels professionals corresponents.

Una internacional de voluntaris

L'any 2013 hi varen començar les obres. Hi ha una dada ben representativa del volum del projecte que s'hi porta a terme: fins avui, els voluntaris han fet arribar a peu d'obra dues-centes tones de material de construcció. El programa d'aquests voluntaris és el següent: generalment els dissabtes i els diumenges, els qui estan disposats es troben a les set del matí a la fleca de Montagut, fan les compres convenients i es reparteixen en els cotxes disponibles aquell dia; el trajecte és per Sadernes i —amb els permisos d'utilització de la pista forestal— es continua vorejant la riera de Sant Aniol fins que ja no es pot circular més en vehicle. Després es carrega

>> La màquina de pastar travessa la riera.

>> Festa del Ja no hi plou, el 2015.

>> L'entorn del refugi, el 2017.

la motxilla de material d'obra i es continua pels camins no gaire fàcils que voregen el Gomarell, un tram engorjat de la mateixa ribera de Sant Aniol. Hi ha dies que poden ser vint o trenta persones que hi traslladen materials o que hi treballen. El rècord va ser aconseguir en un sol dia el treball de vuitanta traginers. Les restriccions sanitàries a causa de la pandèmia també han afectat la concentració dels voluntaris. El valor d'aquest voluntariat es pot mesurar si es té en compte que un

sac de ciment pesa trenta-cinc quilos. Al principi, els carregaven en una sola motxilla, però més tard van tenir el bon pensament de repartir cada sac entre diverses bosses o pots. El bon humor els va portar a crear una paraula nova: *helicòptering*, que segons ells, és fer la competència als aparells voladors. Durant la realització de les obres, de vegades sí que s'ha utilitzat el servei d'un helicòpter a causa del pes o del volum d'alguna peça determinada, però sempre és l'últim recurs, perquè el lloguer representa mil vuit-cents euros l'hora.

I aquesta qüestió, l'economia, és molt seriosa: fins ara els Amics de Sant Aniol d'Aguja han gastat en l'obra cinc-cents mil euros. Aquesta xifra prové en un cinquanta per cent de generositats diverses: socis, empreses, establiments,

particulars i altres; i l'altre cinquanta per cent els arriba de les institucions públiques, com ara la Diputació de Girona, sobretot; la Generalitat de Catalunya; la Casa de la Generalitat de Perpinyà; el Consell Comarcal de la Garrotxa, i els ajuntaments de Banyoles, Sant Llorenç de Cerdans, Montagut, i l'Obra Social de CaixaBank.

El perfil dels camins de muntanya està sotmès sempre a totes les intempèries i les seves conseqüències, que hi ocasionen desperfectes importants. Les actuacions de reparació han de ser constants i són costoses; en aquest tema és imprescindible l'ajuda que hi presta el Consorci de l'Alta Garrotxa. El camí ja té un pont i dues pilones per travessar la riera, un indret que és inevitable.

Hi ha un munt de testimonis escrits, ressenyes, dietaris, que són història ben viscuda; heus aquí un text del president mateix: «Pel camí em vaig trobar el jovent que se n'anava a casa després de deu dies de camp de treball a Sant Aniol d'Aguja; eren vint-i-cinc de colla i la seva tasca principal va ser l'*helicòptering*. Van tragar tota la fusta per a la teulada i més de quatre-centes

teules velles, que pesen cap a quatre quilos cadascuna. I és que l'*aniolitis* (una bogeria singular) es contagia quan et trobes al cor de l'Alta Garrotxa». I amb tota la raó, en aquest grup humà ja es considera la reconstrucció com «un refugi amb cos i ànima».

Un futur que ja s'entreu

La reconstrucció del refugi de Sant Aniol d'Aguja està molt avançada. Entre el que queda per fer hi ha el sanejament de l'edifici, que es preveu complicat, però el propòsit és que compleixi rigorosament les directrius més estrictes, cosa que significa instal·lar-hi dipòsits separadors, filtres i altres elements i ginys tecnològics; el resultat ha de ser que al final de les basses de filtratge hi hagi una altra bassa on els amfibis criïn, com a exemple i símbol de la regeneració tan desitjada; aquest programa es va ideant com la joia de la

corona de Sant Aniol d'Aguja i el projecte és d'un enginyer també voluntari.

El futur esperat és disposar d'un refugi per a excursionistes, amb unes quaran-

ta places, amb guardes permanents, per oferir estades, pernoctació, mitja pensió i àpats. El lloc geogràfic de Sant Aniol d'Aguja presenta un tret que el fa singular: hi passa el traçat del GR 11, un sender que recorre els Pirineus

El rècord va ser aconseguir en un sol dia el treball de vuitanta traginers

Ja es considera la reconstrucció com «un refugi amb cos i ànima»

>> L'Aplec del 2019.

>> Operaris a l'interior del refugi.

pel vessant sud, des del cap Higuier, al Cantàbric, fins al cap de Creus, al Mediterrani. Aquest refugi també serà, en paraules del president de l'associació, un centre d'interpretació de la natura, amb la gran oferta de venir a respirar i viure la terra i el temps, els valors més autèntics, i contemplar i entendre les esglésioles i les feixes, els camins difícils, la flora i la fauna, l'etnografia, i la cultura pròpia.

La llarga reconstrucció, encara sense data d'acabament, ha permès anar pensant en l'avenir amb una gran confluència d'idees, d'aportacions valuoses i entranyables. Per exemple, a les parets exteriors es varen preveure uns forats preparats per a nidificacions diverses, i actualment ja fan el seu servei

a mallerengues carboneres, pica-sques blaus, gamarussos i altres ocells. Pensant-ho bé, aquesta presència començada amb batec d'ales i piuladissa es pot considerar les primeres veus, els primers gestos de l'agraïment que es mereix aquesta reconstrucció sacrificada i meritòria.

Sant Aniol d'Aguja torna a sortir ben exemplarment al mapa del'Alta Garrotxa. Ens podem mirar aquest lloc com a testimoni d'un afecte molt sòlid i d'un treball social ben conjuntat i (tor-nem-ho a dir) per damunt de fronteres; realitzat per uns vertaders hereus d'aquells treballadors que deu segles enrere ja van posar, també gràcies a la duresa de les roques, els fonaments d'aquest país.

Un paisatge per a un aplec

A la tragèdia que es trama a la novel·la *La punyalada*, de Marià Vayreda, hi podem veure dos telons de fons que emmarquen la narració. L'un és l'escenari natural, merament geogràfic: l'Alta Garrotxa en el seu estat més pur. I l'altre és el relat de l'Aplec dels Francesos.

L'escenari natural

«Ça i enllà contemplava aixecaments espantosos de massius granítics que, desnivellats de base, s'havien obert formant dantesques esquerdes, muradals immensos, ensulsiades colossals que deixaren al viu roques nues i pelades com insepulcs cranis de titans. I per entremig de tal desllorigament, hi veia verdejar, en ufanós embull, del roure aparatós i la rogenca alzina dels solells, fins al frescal faig de les obagues i l'airós pi de les altures, que formant onades de vegetació, omplien les fondalades, remuntaven vessants i carenes, per mica que en sos relleixos pogués arrapar-s'hi la jonça o clavar-hi l'urpa el rebec alzinall, enc que fos llençant sos branques a l'abim.»

L'Aplec dels Francesos

«La matinada es presentava hermosa: el blau del cel s'estenia com un vel puríssim per damunt de les cingleres, i el sol acabava els tons briosos d'una vegetació frondosa, frescament regalada per les pluges primaverals.

»Els francesos venien en professó, seguint la creu parroquial de Sant Llorenç i les banderes gremials. Aviat aparegueren pel coll de Clarioles, i com una torrentada davallaren pel camí que serpenteja entre les alzines. Eren pastors, artigaires, carboners, contrabanders, francesos de la Menera, Sant Llorenç i la Muga; culleraires de Tortellà, parcers d'Oix i Baget, i terralloners de les masies i llogarrets de cinc hores a la rodona.»

MARIÀ VAYREDA, *La punyalada*, 1904

Cançó de l'excursionista

L'enderroc torna a la vida
ressonant sota mon peu
i la pedra vella em crida:
Benvingut, ets mon hereu!

FRANCESC MATHEU, *Poesies*, 1910